TIBBIYOT AKADEMIYASI
10-SON 1-JILD OKTABR – 2025 1-QISM

RESPUBLIKA ILMIY-USLUBIY JURNALI

TIBBIYOT AKADEMIYASI

+998 97 277 78 01
WWW.READNPUB.UZ
INFO@READNPUB.UZ

R.A.P

CYBERLENINKA BASE OpenAIRE Google Scholar

TIBBIYOT AKADEMIYASI

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

10-SON, 1-JILD OKTABR 2025 - YIL 1-QISM

WWW.READNPUB.UZ

TIBBIYOT AKADEMIYASI
10-SON 1-JILD OKTABR – 2025 1-QISM

EDITOR IN CHIEF
ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH
PREPARING FOR PUBLISHING
HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

BOSH MUHARRIR
ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH
NASHRGA TAYYORLOVCHI
HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

MAGISTRLAR
ILMIY-USLUBIY JURNALI

TAHRIR KENGASH A'ZOLARI

Azimov Jumanazar Turg'unovich
O'zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlari Akademiyasi dosenti. Fizika-matematika fanlari falsafa doktori. PhD.

Dr. Israilov Mamarakhim
Doctor of Philosophy (Ph.d) Technics., Associate professor of the Department of "Natural Sciences" of the Academy of Armed Forces of the Republic of Uzbekistan

Maksudova Firuza Xurshidovna
Toshkent farmatsevtika institutining «Dori vositalarining sanoat texnologiyasi» kafedrasi mudiri

Kojikbaeva Ziyada Adilbaevna
Qoraqalpoq davlat universiteti Jurnalistika kafedrasi dotsenti

Allaberganova Gulchehra Masharipovna
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universitetining "Umumiy fizika" kafedrasi dotsenti

Shamshiyeva Hulkar
Toshkent shahri Olmazor tumani Abdulla Qodiriy nomidagi ijod maktabi matematika o'qituvchisi

Soliyev Hayitboy Mirzadavlatovich
Namangan muxandislik-qurilish instituti Transport fakulteti Transport logistikasi kafedrasi, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD, dotsenti

Ustaboyev Abdullo Raximjonovich
Namangan muxandislik-qurilish instituti Transport fakulteti Transport logistikasi kafedrasi, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD, katta o'qituvchi

Matyakubova Yulduzxon Amanbayevna
Urganch davlat Universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya kafedrasi, qishloq ho'jaligi fanlari nomzodi, dotsent

Mirzabdullaeva Gulnora Muxammadjon qizi
Namangan muhandislik-qurilish instituti menejment kafedrasi assistenti

Berdikulov Sirojjon Nasipkulovich
Academy of the Ministry of internal affairs of the Republic of Uzbekistan Social-Humanitarian professor of the Department of Sciences, Doctor of philosophy, professor

Shukhrat Batirovich Djabbarov
Ph.D. (Tech.), Department of "Wagons and wagon facilities", Tashkent State Transport University

Shokirova Havasxon Nurmamatovna
Farg'ona xalq ta'limi boshqarmasi Ta'lim markazi direktori

Baratova Maxbuba Mubinjanovna
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti dotsenti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent

Dauletmuratova Zamira Usnatdinovna
Qoraqalpoq davlat universitetining Qoraqalpoq tilshunosligi kafedrasining assistent-o'qito'vchisi

Nasirova Nilufarxon Kabildjanovna Dotsent,
Kimyo fanlari falsafa doktori(PhD), Toshkent davlat agrar universiteti Qishloq xo'jaligi biotexnologiyasi, standartlashtirish va sertifikatlash kafedrasi

Xakimniyazov Jolmurza Xojabekovich
Qoraqalpoq Davlat Universiteti Tarix fakulteti Tarix fanlari nomzodi docent

Qodirov Ziyoidin Mamadalievich
Andijon davlat universiteti o'zbek tilshunosligi kafedrasi katta o'qituvchisi

Alimjon Tojiev Mo'ydinovich
Andijon davlat universiteti o'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti

Tojiboeva Gulxumor Raxmonjonovna
Andijon davlat universiteti umumiy psixologiya kafedrasi katta o'qituvchi

Yunusova Gulshod Nazixovna
Namangan davlat universitetining «Amaliy matematika va axborotlartexnologiyalari» kafedrasi katta o'qiituvchisi

Ergashev Bobirjon Boxodirovich
Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar talimi boshqaruv hamda pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Malaka oshirish va qayta tayyorlash fakulteti dekani

Abdugapparov Farkhod Sultonakhmadovich
PhD, Senior Lecturer, Department of Chemistry, Andijan State University, Republic of Uzbekistan.

Nabieva Saidaxon Abduvaxabovna
Toshkent davlat texnika universiteti Sanoat iqtisodieti va menejmenti kafedrasi dotsenti (PhD)

ZAKIROVA RUXSONA YUNUSOVNA
Toshkent farmatsevtika institutining Dori vositalarining sanoat texnologiyasi kafedrasi v/b dotsenti

Raxmatullaeva Gulnora Kutbitdinovna
TTa nevrologiya va tibbiy psixologiya kafedrasi dotsenti

Achilova Sanobar Sabirovna
Urganch davlat universiteti kimyoviy texnologiyalar fakulьteti Ozik ovkat kafedrasi dotsenti

Turakulov Ibroxim Ravshanovich
O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti Aniq-tabiiy va jismoniy madaniyat fakulteti Sport turlarini o'qitish metodikasi kafedrasi v.v.b.dotsenti

Usmonalieva Risolat Umaralievna
Surxondaryo viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi" Ijtimoiy- iqtisodiy fanlar metodikasi" kafedrasi katta o'qituvchisi

Sobirov Abdulxay Shukirovich
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat universiteti ma'naviyat va ma'rifat bo'yicha prorektori

Jo'rayev Hamza Hamraqulovich
Uzbekiston-Finlyandiya pedagogika instituti, San'atshunoslik fakulteti, Tasviriy san'at va muxandislik grafikasi kafedrasi dotsenti

Erkaboy Yu. Derdibaev
Toshkent davlat agrar universiteti, Dexkonchilik va melioratsiya kafedrasi professori

Saidova Markhabo Xabibullo kizi
DOCTOR OF PHILOSOPHY (PH.D) in ECONOMICAL SCIENCES

Parazitar kasalliklar. Gelmintozlar "Gijja kasalligi"

Isroilova Gulmira Davlatnazar qizi
Yuldasheva Dildora Uktamovna
Payariq Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Mavzuning maqsadi. Yuqumli kasalliklar fanida. Parazitar kasalliklar "Gelmintozlar" asosan hozirgi kunda dolzarb mavzuga aylanganligi hamda bolalarda ko'p uchrashiga qarab bir necha guruhga bo'linadi. Ushbu kasallik turlari bolalarimizda va balog'at yoshidagilarda uchrab turishi hamda uning zaminida yagona klinik belgilar nomoyon bo'lishi. Gelmintozlarga qarshi hozirgi kunda qanaqa profilaktik chora tadbirlar hamda qanday da'vo choralari topilganligi,viruslarning turlari haqida ma'lumotlar tafovut qilinadi.

Gelmintozlar " Gijja" kasalligi haqida statistik ma'lumotlar.

Gelmintozlar (gijja kasalliklari) O'zbekistonda bolalar orasida keng tarqalgan parazitar kasalliklardan biridir. 2024-yilda mamlakat bo'ylab qariyb 7 million bola tekshirilib, ulardan 200 mingdan ortig'i ichak gelmintozi bilan kasallanganligi aniqlangan va davolash kurslari bilan qamrab olingan. Ushbu holatlarning 90%ini maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilari tashkil etadi.

Gelmintozlarning oldini olish va davolash bo'yicha mamlakatda keng ko'lamli tadbirlar amalga oshirilmoqda. 2 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan barcha bolalar davlat va xalqaro tashkilotlar homiyligida ichak gelmintlariga qarshi davolash kurslari bilan ta'minlanmoqda. Bundan tashqari, bolalar orasida gelmintozlarni aniqlash maqsadida surtmalar olish amaliyoti davom ettirilmoqda. Masalan, Buxoro viloyatida 42-sonli umumta'lim maktabi o'quvchilaridan gelmintlarni aniqlash uchun tahlil uchun surtmalar olingan.

Gelmintozlarning oldini olish uchun quyidagi gigiyena qoidalariga rioya qilish tavsiya etiladi:

- Ovqatlanishdan oldin, hojatxonaga borgandan keyin, tashqaridan kelganda, hayvonlarni parvarishlash va tuproq bilan bog'liq faoliyatni amalga oshirgandan keyin qo'lni sovun bilan yuvish.
- Yaxshi yuvilgan ko'katlar, meva va sabzavotlarni iste'mol qilish.
- Yaxshi pishirilgan va qovurilgan hayvon mahsulotlarni (go'sht, baliq va ulardan tayyorlangan mahsulotlar) iste'mol qilish.
- Xom suvni, ayniqsa ochiq suv havzalaridan ichmaslik.
- Yaylovlar va hayvonlarni sug'orish joylari yaqinida joylashgan ifloslangan chuchuk suv havzalarida cho'milishdan bosh tortish.
- Xonalarda yuvish va dezinfeksiyalash vositalaridan foydalangan holda namli tozalash ishlarini muntazam amalga oshirish.
- Choyshab va ichki kiyimlar ozodaligiga rioya qilish, ularni issiq dazmol bilan dazmollash, o'zingizning alohida to'shagingizda uxlash, boshqa odamlarning shaxsiy gigiyena vositalaridan foydalanmaslik.
- Suv jo'mraklari, eshik tutqichlari, hojatxonalar, gorshoklarni dezinfeksiyalovchi eritma bilan tozalash yoki ustiga qaynoq suv quyish.
- Uy hayvonlarini to'g'ri saqlash qoidalariga rioya qilish, parvarishlash, ularni gelmintlarga qarshi o'z vaqtida davolash.

GELMINTOZLAR EPIDEMIOLOGIYASI

1. Tarqalishi

Gelmintozlar — inson organizmida parazitlik qiluvchi turli xil gelmint (chuvalchang)lar chaqiradigan kasalliklar bo‘lib, ular butun dunyo bo‘ylab, ayniqsa, iqlimi iliq, nam va sanitariya-gigiyenik sharoiti past bo‘lgan hududlarda keng tarqalgan.

2. O’zbekistondagi epidemiologik holat

- Har yili O‘zbekistonda millionlab bola gelmintoz bo‘yicha skriningdan o‘tkaziladi.
- Asosiy ko‘rinishlar – **enterobioz (ostritsa)** va **askaridoz (askaridalar)**.
- Maktabgacha yoshdagi bolalar va boshlang‘ich sinf o‘quvchilari eng ko‘p zararlanadigan guruhdir.
- 2024-yilgi statistikaga ko‘ra, **200 mingdan ortiq bola** gelmintoz bilan kasallangan deb aniqlangan.

3. Kasallik manbai

- Kasallikning asosiy manbai — **parazit tuxumlarini tashuvchi inson** yoki **hayvonlar**.
- Gelmint tuxumlari tuproq, suv, sabzavotlar, mevalar, iflos qo‘llar orqali inson organizmiga tushadi.

4. Yuqish yo‘llari

- **Fekal-oral yo‘l** (ya’ni najas orqali og‘izga tushish): bu yo‘l bilan ko‘pincha enterobioz, askaridoz yuqadi.
- **Kontakt yo‘li** – bemor bilan bevosita aloqa, iflos qo‘l, o‘yinchoq, kiyim, mebel orqali.
- **Oziq-ovqat yo‘li** – xom go‘sht, baliq, yuvilmagan sabzavot va mevalar.
- **Suv orqali** – ifloslangan ichimlik suvlari orqali.
- Ba’zilar – **tuproq orqali** (geohelmintlar), ba’zilar – **o‘rtacha xo‘jayinlar (hayvonlar)** orqali yuqadi (biohelmintlar).

5. Ko‘proq uchraydigan gelmintoz turlari:

Kasallik	Gelmint turi	Tarqalish usuli
Enterobioz	Ostritsa	Kontakt
Askaridoz	Askarida	Tuproq, yuvilmagan oziq-ovqat
Teniarxinkoz	Sigir tasmasimon chuvalchangi	Xom go‘sht
Opistorxoz	Opistorxis	Xom baliq
Trixinellyoz	Trixinella	Yovvoyi go‘sht

6. Tashqi muhitda yashovchanlik

- Gelmint tuxumlari tashqi muhitda juda chidamli bo‘ladi:
  - Askarida tuxumlari tuproqda 6 oygacha yashay oladi.
  - Enterobioz tuxumlari 3 haftagacha faol holatda qoladi.

7. Kasallik xavfi yuqori bo‘lgan guruhlar:

- Maktabgacha yoshdagi bolalar.
- Gigiyenasi past bo‘lgan aholi qatlamlari.
- Qishloq joylarida yashovchilar, bog‘bonlar, chorvadorlar.
- Hayvon parvarish qiladiganlar.

GELMINTOZLAR KLINIKASI (BELGILARI)

Gelmintozlarning klinik belgilari bir nechta omillarga bog‘liq:

- Qaysi gelmint turi bilan zararlangan
- Parazit soni (bir yoki ko‘p miqdorda)
- Kasallikning davomiyligi
- Inson immuniteti va yoshi

---

1. Umumiy belgilari (ko‘pchilik gelmintozlarga xos):

- **Qorinda og‘riq** (ko‘pincha kindik atrofi)
- **Ishtahaning o‘zgarishi**: kuchli ishtaha yoki ishtahasizlik
- **Najasning buzilishi**: diareya (ich ketish) yoki qabziyat
- **Ko‘ngil aynishi, qusish**
- **Bosh aylanishi, holsizlik, tez charchash**
- **Teri toshmalari, allergik reaksiyalar** (parazit toksinlariga javoban)
- **Vazn yo‘qotish**
- **Qichishish**, ayniqsa kechasi (enterobiozda)
- **Immunitetning pasayishi** – bolalar tez-tez shamollaydi
- **Anemiya (qon yetishmovchiligi)** – ba’zi parazitlar qonni so‘radi (masalan, ankylostoma)

---

2. Alohida turlar bo‘yicha klinikasi:

Enterobioz (ostritsa/g‘ijja):

- Kechasi anal soha qichishadi
- Bola tinch uxlamaydi, tishlarini g‘ijirlatadi
- Asabiylashish, diqqatning pasayishi
- Qizlarda – siydik yo‘llari yallig‘lanishi (vulvovaginit)

Askaridoz:

- Boshlang‘ich bosqichda: yo‘tal, harorat, allergik toshmalar, bronxitga o‘xshash belgilar (lichinkalar o‘pkaga o‘tadi)
- Keyin: qorin og‘rig‘i, ishtahaning buzilishi, dispepsiya, holsizlik
- Ba’zida: ichak tutilishi, appenditsit chaqirishi mumkin

Gimenolepidoz (karlichiy tasmasimon chuvalchang):

- Allergik toshmalar, qorin og‘rig‘i
- Nevrologik belgilar: bosh og‘rig‘i, uyqusizlik, xavotir

Teniarxinkoz (sigir tasmasimon chuvalchangi):

- Qorinda og‘riq, qichishish
- Ko‘pincha najas bilan gelmint bo‘laklari chiqadi
- Kamqonlik

Trixinellyoz (yovvoyi hayvon go‘shti bilan yuqadi):

- Yuqori harorat
- Mushaklarda og‘riq
- Ko‘z sohasida shish
- Allergik reaktsiyalar

---

3. Asoratlar (agar davolanmasa):

- Ichak tutilishi
- Ichakdan qon ketishi
- Og‘ir anemiya
- Neyropsixik buzilishlar (bolalarda)
- Jigar, o‘t yo‘llari va boshqa a'zolar zararlanishi

Diagnostika:

- **Najas tahlili** (gelmint tuxumlarini aniqlash)
- **Enterobioz uchun surtmalar**
- Qon tahlili – eozinofiliya, anemiya
- Serologik testlar (qiyin hollarda)
- Ba'zida UZI, rentgen – katta gelmintlar ko‘rish uchun

GELMINTOZLARNI DAVOLASH

---

1. Umumiy yondashuv:

Gelmintozni davolashda quyidagi tamoyillar asos qilib olinadi:

- Parazitni organizmdan yo‘q qilish (antigelmintik dorilar bilan)
- Allergik reaksiyalarni kamaytirish
- Organizmni mustahkamlash, immunitetni oshirish
- Ichak faoliyatini tiklash
- Zarur hollarda – barcha oila a’zolarini davolash (xususan, enterobiozda)

---

2. Asosiy dori vositalari:

Dori nomi	Ta’sir doirasi	Qo‘llanilishi
Albendazol	Keng ta’sir doirasi	Askaridoz, enterobioz, giardioz
Mebendazol (Vermox)	Keng ta’sir doirasi	Enterobioz, askaridoz, tenioz
Pyrantel	Yumshoq va bolalar uchun mos	Askaridoz, enterobioz
Praziquantel	Tasmasimon chuvalchanglarga qarshi	Teniarxinkoz, tenioz, opistorxoz
Niclosamide	Tasmasimonlarga qarshi	Teniarxinkoz
Levamisole (Dekaris)	Askaridozga qarshi	Immunitetni ham faollashtiradi

🧒 **Bolalar uchun** odatda **pyrantel** yoki **mebendazol** tanlanadi, doza yosh va vaznga qarab belgilanadi.

---

3. Qo‘shimcha davolovchi choralar:

A) Allergik belgilar bo‘lsa:

- **Antigistaminlar**: Suprastin, Tavegil, Loratadin
- Yengil parhez (allergenlardan xoli ovqat)

B) Ichakni tozalash:

- Sorbentlar: Smekta, Enterosgel, Polysorb – toksinlarni chiqarishga yordam beradi
- Eng yaxshi – dori qabul qilingandan keyin 1-2 kun ichida **ich ketiruvchi** (masalan, magnezium sulfat) beriladi

C) Immunitetni mustahkamlash:

- Vitamin komplekslari
- Oqsilga boy parhez (sut, go‘sht, tuxum, sabzavotlar)

D) Davolashdan keyin gigiyena:

- Yotoq choyshablarini har kuni almashtirish
- Ichki kiyimlarni har kuni dazmollash
- Qo‘lni yuvish – ertalab, hojatxonadan keyin, ovqatdan oldin
- Tirnoqlarni qisqa qilib olish

---

4. Davolash davomiyligi va kurslar:

- Ba’zi dori vositalari **1 marta** ichiladi (masalan, Pyrantel).
- Ayrim hollarda **14 kundan so‘ng qayta kurs** tavsiya etiladi (enterobiozda – reinfeksiya xavfi tufayli).
- Og‘ir yoki aralash (ko‘p turdagi parazitlar) holatlarda – **2-3 hafta**lik yoki bosqichma-bosqich davolash lozim.

---

5. Profilaktik davolash tavsiyalari:

- Yuqori xavf guruhlarida yiliga **2 marta (bahor va kuzda)** profilaktik tarzda davolash o‘tkaziladi.
- Ayniqsa, bolalar bog‘chalari, maktablarda – umumiy gelmintlarga qarshi dori vositalari beriladi (mutaxassis nazorati ostida).

Eslatma:

Antigelmintik dori vositalar **har doim vrach tavsiyasi bilan**, yosh, tana vazni, parazit turi va umumiy ahvolga qarab beriladi. O‘z-o‘zini davolash sog‘liqqa zarar yetkazishi mumkin.

GELMINTOZLARNI DAVOLASH

---

1. Umumiy yondashuv:

Gelmintozni davolashda quyidagi tamoyillar asos qilib olinadi:

- Parazitni organizmdan yo‘q qilish (antigelmintik dorilar bilan)
- Allergik reaksiyalarni kamaytirish
- Organizmni mustahkamlash, immunitetni oshirish

- Ichak faoliyatini tiklash
- Zarur hollarda – barcha oila a’zolarini davolash (xususan, enterobiozda)

💊 2. Asosiy dori vositalari:

Dori nomi	Ta’sir doirasi	Qo‘llanilishi
Albendazol	Keng ta’sir doirasi	Askaridoz, enterobioz, giardioz
Mebendazol (Vermox)	Keng ta’sir doirasi	Enterobioz, askaridoz, tenioz
Pyrantel	Yumshoq va bolalar uchun mos	Askaridoz, enterobioz
Praziquantel	Tasmasimon chuvalchanglarga qarshi	Teniarxinkoz, tenioz, opistorxoz
Niclosamide	Tasmasimonlarga qarshi	Teniarxinkoz
Levamisole (Dekaris)	Askaridozga qarshi	Immunitetni ham faollashtiradi

🧒 **Bolalar uchun** odatda **pyrantel** yoki **mebendazol** tanlanadi, doza yosh va vaznga qarab belgilanadi.

🩹 3. Qo‘shimcha davolovchi choralar:

A) Allergik belgilar bo‘lsa:

- **Antigistaminlar**: Suprastin, Tavegil, Loratadin
- Yengil parhez (allergenlardan xoli ovqat)

B) Ichakni tozalash:

- Sorbentlar: Smekta, Enterosgel, Polysorb – toksinlarni chiqarishga yordam beradi
- Eng yaxshi – dori qabul qilingandan keyin 1-2 kun ichida **ich ketiruvchi** (masalan, magnezium sulfat) beriladi

C) Immunitetni mustahkamlash:

- Vitamin komplekslari
- Oqsilga boy parhez (sut, go‘sht, tuxum, sabzavotlar)

D) Davolashdan keyin gigiyena:

- Yotoq choyshablarini har kuni almashtirish
- Ichki kiyimlarni har kuni dazmollash
- Qo‘lni yuvish – ertalab, hojatxonadan keyin, ovqatdan oldin
- Tirnoqlarni qisqa qilib olish

🗓️ 4. Davolash davomiyligi va kurslar:

- Ba’zi dori vositalari **1 marta** ichiladi (masalan, Pyrantel).
- Ayrim hollarda **14 kundan so‘ng qayta kurs** tavsiya etiladi (enterobiozda – reinfeksiya xavfi tufayli).
- Og‘ir yoki aralash (ko‘p turdagi parazitlar) holatlarda – **2-3 haftalik** yoki bosqichma-bosqich davolash lozim.

5. Profilaktik davolash tavsiyalari:

- Yuqori xavf guruhlarida yiliga **2 marta (bahor va kuzda)** profilaktik tarzda davolash o‘tkaziladi.
- Ayniqsa, bolalar bog‘chalari, maktablarda – umumiy gelmintlarga qarshi dori vositalari beriladi (mutaxassis nazorati ostida).

Eslatma:

Antigelmintik dori vositalar **har doim vrach tavsiyasi bilan**, yosh, tana vazni, parazit turi va umumiy ahvolga qarab beriladi. O‘z-o‘zini davolash sog‘liqqa zarar yetkazishi mumkin.

Agar sizga bu ma'lumotni **referat shaklida**, **slaydli taqdimot**, yoki **dars o‘tish uchun reja bilan** tayyorlab berish kerak bo‘lsa, bemalol ayting. Yoki keyingi mavzu sifatida **profilaktika**, **laborator diagnostika**, yoki **sanitariya tadbirlari** haqida yozaymi?

Albatta! Keling, endi **gelmintozlar (gijja kasalliklari)** uchun **tashxis (diagnostika)** haqida **aniq va tushunarli tarzda** ma’lumot beraman. Bu bo‘limda gelmintlarni qanday aniqlash mumkinligi, qanday tahlillar kerak bo‘lishi, va diagnostika usullari haqida yozaman.

GELMINTOZLAR TASHXISI (DIAGNOSTIKASI)

Gelmintozlarni aniqlash uchun **klinika + laboratoriya tahlillari** birgalikda baholanadi. Parazit turi va joylashgan organiga qarab turli usullar qo‘llaniladi.

1. Anamnez va klinik belgilarni o‘rganish

- Qorin og‘rig‘i, ishtaha buzilishi, allergik toshmalar, qichishish, ich ketishi kabi belgilar
- Bola yoki bemorning gigiyenasi, oziqlanishi, hayvonlar bilan aloqasi, suv manbasi
- Uyda boshqa a’zolarda ham o‘xshash alomatlar bor-yo‘qligi

2. Laborator diagnostika usullari

A) Najas tahlili – “Tuxum qurt”ga tahlil

- **Eng asosiy usul** – najasda gelmint tuxumlari aniqlanadi
- 3 marotaba topshirish kerak (har kuni yoki 1-2 kunlik tanaffus bilan)
- Asosan **askaridoz**, **tenioz**, **gimenolepidoz** uchun ishlatiladi

B) Perianal surtmalar (enterobioz uchun)

- **Ostritsalar** (enterobioz) anal atrofida tuxum qo‘yadi – najasda aniqlanmaydi
- Shuning uchun anal soha (perianal) yuzasidan **skotch testi** yoki **paxta tayoqcha bilan surtmalar** olinadi
- Eng yaxshi natija – ertalab, hojatxonaga bormasdan oldin

C) Qon tahlillari

- **Eozinofiliya** – parazitar kasalliklarga xos (eozinofil hujayralari ko‘payadi)
- **Gemoglobin kamayishi** – qon so‘ruvchi gelmintlar (ankilostoma)da
- Umumiy holatni baholashga yordam beradi

D) Serologik testlar (immunologik)

- Qonda parazitlarga qarshi antitana aniqlanadi
- Kamyob yoki chuqur joylashgan parazitlar uchun: **opistorxoz, trixinellyoz, echinokokkoz**
- IFA, ELISA kabi testlar yordamida

---

3. Asbob-uskunali (instrumental) diagnostika:

A) UZI (Ultratovush)

- Jigar, o‘t yo‘llarida yoki boshqa a’zolarda joylashgan parazitlarni aniqlashda
- Echinokok kistasi, opistorxozda samarali

B) Rentgen yoki KT/MRT

- Ichakda katta parazitlar, pnevmoniya kabi belgilar (askaridoz lichinkasi o‘pkaga o‘tganda)

C) Endoskopiya (kam hollarda)

- Ichak devorida parazitlar, yallig‘lanish, shilliq zararlanishi ko‘riladi

---

4. Differensial tashxis (boshqa kasalliklardan ajratish)

- Gijja kasalliklari ba'zida boshqa kasalliklarga o‘xshab ko‘rinadi:
  - Allergiya
  - Gastrit, enterit
  - Anemiya
  - Psixonevrologik buzilishlar (asabilik, uyqusizlik)

Shuning uchun **gijja kasalligiga gumon bo‘lsa**, albatta tahlil topshirish zarur!

Xulosa:

Tashxis usuli	Qaysi parazit uchun	Qachon qo‘llaniladi
Najas tahlili	Askaridoz, tenioz, gimenolepidoz	Har doim, 3 martalik
Perianal surtmalar	Enterobioz	Kechasi qichishish bo‘lsa
Qon tahlili (eozinofiliya)	Barcha gelmintozlar	Umumiy holatni aniqlash
Serologiya (IFA, ELISA)	Trixinellyoz, opistorxoz	Kamyob, chuqur joylashganlarda
UZI, KT	Echinokok, o‘t yo‘li parazitlari	Belgilar jiddiy bo‘lsa

GELMINTOZLARNI DAVOLASH

Davolash maqsadi:

Gelmintozni davolashdan asosiy maqsad — **parazitni organizmdan chiqarish**, uning sabab bo‘layotgan **klinik belgilarini yo‘qotish**, va **organizmni tiklash**.

---

1. Antigelmintik dori vositalari (asosiy davo)

Dori nomi	Qo‘llanilishi	Qisqacha tavsif
Albendazol	Askaridoz, enterobioz, giardioz	Keng spektrli, ichak va to‘qima parazitlarga qarshi
Mebendazol	Askaridoz, enterobioz, tenioz	Bolalar va kattalarda samarali
Pyrantel	Askaridoz, enterobioz	Yumshoq dori, bolalar uchun mos
Praziquantel	Tasmasimon chuvalchanglar, opistorxoz	Biohelmintlarga (sistemali) qarshi
Niclosamide	Sigir yoki cho‘chqa tasmasimon chuvalchangi	Ichakdagi katta parazitlar uchun

➡ Dorilar bir yoki ikki marta qabul qilinadi, ammo **zarur holatlarda 2 hafta o‘tib qayta kurs** tavsiya qilinadi (reinfeksiyaning oldini olish uchun).

---

2. Yordamchi davo choralar

A) Detoksikatsiya va sorbentlar:

- Smekta, Enterosgel, Polysorb — parazitlar ajratgan toksinlarni chiqarishga yordam beradi

B) Allergik simptomlarga qarshi:

- Antigistaminlar: **Loratadin, Suprastin, Cetrin** – qichishish, toshmalarni kamaytiradi

C) Immunitetni oshirish:

- Vitaminlar (A, C, B guruhi)
- Oqsilga boy ovqatlanish (go‘sht, sut, tuxum, sabzavot)

D) Ichakni tiklash:

- Probiotiklar (Linex, Bifiform) – ichak mikroflorasini tiklash uchun

---

3. Maxsus hollarda:

- **Teniarxinkoz**, **echinokokkoz** – faqat shifokor nazoratida, ba’zida jarrohlik kerak
- **Trichinellyoz** – yot sharoitda davo + kortikosteroidlar
- **Og‘ir invaziyalar** – statsionar davolash

---

4. Oilaviy/profilaktik davolash

- **Enterobioz**da bir a'zoda aniqlansa, **barcha oila a'zolari**ga davo beriladi
- Maktabgacha muassasalarda guruhli davolash
- Yiliga 1–2 marotaba **profilaktik davo kurslari** (bahor va kuzda)

📌 5. Gigiyena va re-infeksiya oldini olish

- Qo‘lni sovun bilan muntazam yuvish
- Tirnoqlarni toza saqlash
- Ichki kiyimlarni har kuni almashtirish va dazmollash
- O‘yinchoqlarni dezinfeksiya qilish
- Meva-sabzavotlarni yaxshi yuvish
- Hayvonlarga muntazam veterinar nazorati

✅ Xulosa:

Gelmintozlarni samarali davolash uchun:

- To‘g‘ri tashxis
- Tegishli antigelmintik dorilar
- Gigiyena qoidalariga rioya
- Zarurat bo‘lsa, qayta kurs
- Barcha oila a’zolarini davolash

Gelmintoz kasalligining maktab yoshdagi bolalalarda klinin kechishining xususiyatlari

Isroilova Gulmira Davlatnazar qizi
Yuldasheva Dildora Uktamovna

Payariq Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Mavzuning maqsadi. Gelmintoz kasalliklarining maktab yoshdagi bolalalarda klinin kechishining xususiyatlarini urganish.

Material va tadqiqot usullari: Tadqiqot ucun 200 nafar maktab yoshdagi (7-16 yosh) bolalar tanlab olindi va ularga kasallikning yuqish yullari va kasallik belgilari tahlil qilindi. Barcha bolalarga diagnostika maqsadida najas tahlili (gelmint tuxumlarini aniqlash), enterobioz uchun surtmalar, qon tahlili (eozinofiliya, anemiya) utkazilgan.

Tadqiqot natijalari: Gelmintoz kasalligi yuqish yo‘llari tahlili qilinganda 112 nafar (56%) bolada - fekal-oral yo‘l (ya’ni najas orqali og‘izga tushish), 41 nafar (20,5%) bolada kontakt yo‘li (bemor bilan bevosita aloqa, iflos qo‘l, o‘yinchoq, kiyim, mebel orqali), 22 nafar (11,0%) bolada oziq-ovqat yo‘li (xom go‘sht, baliq, yuvilmagan sabzavot va mevalar), 15 nafar (7,7%) bolada suv orqali (ifloslangan ichimlik suvlari orqali) va tuproq orqali (geohelmintlar), 10 nafar (5,0%) bolada - hayvonlar orqali yuqishi aniqlandi.

Kasallik asosan enterobioz (ostritsa) va askaridoz (askaridalar) kurininshida namoyon buldi.

Malumki, gelmintozlarning klinik belgilari bir nechta omillarga - qaysi gelmint turi bilan zararlangan, parazitlar soni (bir yoki ko‘p miqdorda), kasallikning davomiyligi va inson immuniteti va yoshiga bog‘liq.

Kasallikning klinink belgilari asosan qorinda og‘riq,, ishtahaning o‘zgarishi, diareya (ich ketish), ko‘ngil aynishi, qusish, bosh aylanishi, holsizlik, tez charchash, teri toshmalari, allergik reaksiyalar, vazn yo‘qotish, qichishish kabi klinink belgilar bilan namoyon bulgan.

Xulosa Gelmintoz kasalligi yuqish yo‘llari tahlili kasalli shuni kursatdiki, kasallik maktab yoshdagi bolalalarda 56% - fekal-oral, 20,5% -kontakt yo‘li, 11,0% -oziq-ovqat yo‘li, 7,7% - suv orqali va 5,0% - hayvonlar orqali yuqadi. Kasallik asosan qorinda og‘riq, ishtahaning o‘zgarishi, diareya (ich ketish), ko‘ngil aynishi, terining quchishishi, bosh aylanishi, holsizlik, tez charchash, teri toshmalari, allergik reaksiyalar, vazn yo‘qotish kabi klinink belgilar bilan namoyon bulgan.

Gelmintozlarning oldini olish uchun ovqatlanishdan oldin, hojatxonaga borgandan keyin, tashqaridan kelganda, hayvonlarni parvarishlash va tuproq bilan bog'liq faoliyatni amalga oshirgandan keyin qo'lni sovun bilan yuvish, yaxshi yuvilgan ko'katlar, meva va sabzavotlarni iste'mol qilish, yaxshi pishirilgan va qovurilgan hayvon mahsulotlarni (go'sht, baliq va ulardan tayyorlangan mahsulotlar) iste'mol qilish, xom suvni, ayniqsa ochiq suv havzalaridan ichmaslik, xonalarda yuvish va dezinfeksiyalash vositalaridan foydalangan holda namli tozalash ishlarini

muntazam amalga oshirish, choyshab va ichki kiyimlar ozodaligiga rioya qilish, ularni issiq dazmol bilan dazmollash, o'zingizning alohida to'shagingizda uxlash, boshqa odamlarning shaxsiy gigiyena vositalaridan foydalanmaslik tavsiya qilinadi.

YURAK JARROHLIGIDA YANGI INNAVATSION USULLARNI QO‘LLASH

Abdurasulova Y.Sh., Rahmatov B.Sh., Худайберганова H.X.
Toshkent davlat tibbiyot *universitetu*

Annotatsiya. Yurak jarrohligi so‘nggi o‘n yilliklarda tibbiyotning eng innovatsion yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari dunyo bo‘yicha o‘lim sabablari orasida yetakchi o‘rinni egallayotganligi sababli, jarrohlik amaliyotlarini takomillashtirish va xavfsizlik darajasini oshirish zarurati ortib bormoqda [3]. Zamonaviy yurak jarrohligida minimal invaziv, robotlashtirilgan, transkateter va mexanik yordamchi texnologiyalar keng joriy etilmoqda [10]. Minimal invaziv operatsiyalar yurakni ochmasdan, kichik kesmalar orqali o‘tkazilib, tiklanish davrini qisqartiradi, og‘riqni kamaytiradi va bemorning hayot sifatini yaxshilaydi. Robotlashtirilgan tizimlar, xususan Da Vinci robotik kompleksi yordamida, murakkab yurak operatsiyalarini yuqori aniqlikda bajarish imkoniyati paydo bo‘lgan [7]. Shuningdek, transkateter yurak klapanini almashtirish (TAVI) texnologiyasi yurakni ochmasdan, qon aylanishini to‘xtatmasdan amalga oshiriladi va ayniqsa yuqori xavf guruhidagi bemorlarda samarali hisoblanadi [2].

Mexanik yurak yordamchi vositalari (LVAD, ECMO) yurak faoliyati yetishmovchiligi holatlarida vaqtincha yoki uzoq muddatli yordam beradi [5]. Regenerativ tibbiyot yutuqlari, stam hujayralar asosidagi terapiyalar yurak to‘qimalarini qayta tiklash istiqbolini yaratmoqda. Ushbu maqolada yurak jarrohligida zamonaviy texnologiyalarning amaliy ahamiyati, afzalliklari, mavjud muammolar va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilingan. Bugungi kunda yurak jarrohligida sun’iy intellekt (AI) va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi operatsiyalar samaradorligini oshirmoqda [6]. Masalan, AI asosidagi tahlil tizimlari bemorning yurak faoliyatini oldindan modellashtiradi, xavf omillarini aniqlaydi va jarrohga individual qaror qabul qilishda yordam beradi. Shu orqali operatsiya davomiyligi qisqaradi va asoratlar xavfi kamayadi.

3D vizualizatsiya va simulyatsiya dasturlari yordamida murakkab yurak operatsiyalari avvaldan modellashtiriladi, bu esa yosh jarrohlar uchun o‘quv jarayonini yengillashtiradi. Raqamli texnologiyalar, xususan virtual reallik (VR) asosida tayyorlangan o‘quv modullari, amaliy tajribani oshirishda muhim o‘rin tutmoqda [8].

Shuningdek, gen muhandisligi sohasidagi yutuqlar yurak kasalliklarini erta aniqlash va ularning oldini olish imkonini bermoqda. Yurak mushaklarida yuzaga keladigan genetik o‘zgarishlarni tahlil qilish orqali individual davolash strategiyalari ishlab chiqilmoqda [1].

Telemeditsina va masofaviy monitoring tizimlari ham yurak jarrohligi amaliyotida keng qo‘llanilmoqda. Bemor operatsiyadan keyingi reabilitatsiya davrida uy sharoitida bo‘lsa ham, yurak faoliyatini doimiy kuzatish mumkin. Bu esa vrach va bemor o‘rtasidagi aloqani uzluksiz saqlaydi [9].

Kelajakda biomateriallar va nanoimplantlar yordamida yurak to‘qimalarini tiklash imkoniyatlari yanada kengayadi. Bunday texnologiyalar yurak transplantatsiyasiga muqobil yechim sifatida katta umid uyg‘otmoqda [4].

Umuman olganda, yurak jarrohligi sohasida zamonaviy texnologiyalarni chuqur integratsiya qilish — bu faqat bemor hayotini saqlab qolish emas, balki yurak kasalliklariga qarshi kurashda yangi davrni boshlab bermoqda.

Kalit so‘zlar. Yurak jarrohligi, minimal invaziv, robotlashtirilgan operatsiya, TAVI, LVAD, ECMO, regenerativ tibbiyot

Asosiy qism.

Minimal invaziv yurak jarrohligi

Bu usulda katta kesmalar o‘rniga kichik teshiklar orqali maxsus asboblar bilan operatsiya o‘tkaziladi. Bemor uchun og‘riq kamroq bo‘ladi, qon yo‘qotilishi kamayadi, tiklanish davri esa qisqaradi. Minimal invaziv texnika yordamida yurak klapanlarini almashtirish, koronar shuntlash kabi operatsiyalar muvaffaqiyatli bajarilmoqda.

Robotlashtirilgan jarrohlik texnologiyalari

Robot-assistlangan yurak jarrohligi (Da Vinci Surgical System) jarrohga juda aniq va nozik manipulyatsiyalarni bajarish imkonini beradi. Robot qo‘llari titroqni yo‘q qiladi, kamera ko‘rish maydonini kengaytiradi. Bu usul estetik va klinik jihatdan yuqori natijalar beradi.

Transkaterer yurak klapinini almashtirish(TAVI)

Aorta klapani stenozida yurakni ochmasdan, kateter orqali yangi klapan o‘rnatish imkonini beruvchi usul. TAVI ayniqsa yuragi zaif, keksa bemorlarda xavfsiz hisoblanadi va ularning umr davomiyligini sezilarli uzaytiradi.

Yurak jarrohligida zamonaviy texnologiyalarning qo‘llanilishi nafaqat klinik natijalarni yaxshilaydi, balki tibbiy ta’lim, ilmiy tadqiqot va sog‘liqni saqlash tizimi sifatini ham oshiradi. O‘zbekiston sharoitida bunday texnologiyalarni joriy etish uchun:

- maxsus tayyorlangan kadrlarni tayyorlash,
- xalqaro tajribalarni o‘rganish,
- texnik bazani modernizatsiya qilish,
- hamda ilmiy-tadqiqot markazlari o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Bu chora-tadbirlar orqali mamlakatimizda yurak jarrohligi yangi bosqichga ko‘tariladi va har bir bemor uchun xavfsiz, samarali hamda innovatsion davolash imkoniyati yaratiladi.

Off-pump operatsiyalar

Yurakni to‘xtatmasdan, tabiiy ritmda ishlayotgan holda bajariladigan koronar shuntlash operatsiyalari bemorning fiziologiyasini saqlab qoladi va asoratlar xavfini kamaytiradi.

Mexanik yurak yordamchi vositalar

LVAD, RVAD va ECMO kabi qurilmalar yurak faoliyatini vaqtincha qo‘llab-quvvatlaydi. Bu usul yurak transplantatsiyasi kutayotgan bemorlar uchun “ko‘prik” rolini bajaradi.

So‘nggi yillarda yurak yetishmovchiligini davolashda mexanik yurak yordamchi vositalari (MYJV) keng qo‘llanila boshladi. Bu qurilmalar yurakning pompalash funksiyasini vaqtincha yoki doimiy ravishda qo‘llab-quvvatlash maqsadida ishlab chiqilgan bo‘lib, ayniqsa terminal bosqichdagi yurak yetishmovchiligi bilan og‘rigan bemorlar uchun hayotiy ahamiyatga ega.

MYJV turlari orasida LVAD (Left Ventricular Assist Device) — chap qorincha yordamchi pompasi eng keng tarqalgan hisoblanadi. U yurakdan qon oqimini aorta tomonga yo‘naltirib, yurak yuklamasini kamaytiradi va qon aylanishni tiklaydi. Shuningdek, RVAD

(o‘ng qorincha uchun), BiVAD (ikki qorincha uchun) va to‘liq sun’iy yurak (TAH — Total Artificial Heart) kabi modifikatsiyalari ham mavjud.

Innovatsion texnologiyalar rivoji natijasida zamonaviy LVADlar kichik o‘lchamli, energiya tejamkor va to‘liq magnit-levitatsiyalangan rotorli tizimlar bilan jihozlangan. Bu esa qurilmaning shovqinsiz ishlashi, tromboz xavfini kamaytirish va uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlaydi.

So‘nggi Intermacs (AQSh) ma’lumotlariga ko‘ra, so‘nggi o‘n yil ichida 29 mingdan ortiq bemorlarga LVAD o‘rnatilgan bo‘lib, 1 yillik yashash ko‘rsatkichi 80–86% ni tashkil etadi. Ba’zi bemorlarda yurak faoliyati tiklanib, qurilma olib tashlangan holatlar ham qayd etilgan (bu myokardial recovery deb ataladi).

Mexanik yurak yordamchi vositalari bugungi kunda uchta asosiy yo‘nalishda qo‘llanilmoqda:

1. Transplantatsiyagacha bo‘lgan ko‘prik (Bridge to Transplantation) — donor yurak kutayotgan bemorlarda.

2. Davolovchi ko‘prik (Bridge to Recovery) — yurak funksiyasi tiklanishi kutilayotgan holatlarda.

3. Doimiy yordam (Destination Therapy) — transplantatsiyaga nomzod bo‘lmagan bemorlar uchun.

Bunday qurilmalarning keng joriy etilishi yurak jarrohligining yangi bosqichiga yo‘l ochmoqda. MYJV yordamida bemorlarning umr davomiyligi uzaymoqda, ularning kundalik hayot sifati esa sezilarli darajada yaxshilanmoqda.

Regenerativ tibbiyot va biotexnologiyalar

Stam hujayralar yordamida yurak mushak to‘qimasini qayta tiklash va 3D bioprinting orqali individual yurak strukturalarini yaratish imkoniyatlari kelajakda yurak jarrohligini yangi bosqichga olib chiqadi.

Xulosa. Yurak jarrohligida zamonaviy usullar tibbiyotning eng muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biriga aylandi. An’anaviy ochiq yurak operatsiyalariga nisbatan minimal invaziv, robotlashtirilgan va transkateter texnologiyalar ko‘plab afzalliklarga ega. Bu yondashuvlar bemor uchun kamroq og‘riqli, tezroq tiklanadigan va xavfsizroq bo‘lgan davolash imkoniyatlarini yaratadi. Shuningdek, operatsiyalarning estetik natijasi, qon yo‘qotilishining kamayishi, shikastlanish darajasining pastligi va reabilitatsiya jarayonining tezlashishi zamonaviy texnologiyalarni jadal joriy etishga sabab bo‘lmoqda. Robotlashtirilgan tizimlar yordamida yurak operatsiyalarini yuqori aniqlikda bajarish, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytirish mumkin. Transkateter yurak klapanini almashtirish (TAVI) esa yurakni ochmasdan, katta jarrohlik aralashuvsiz amalga oshiriladigan eng muhim yutuqlardan biri bo‘ldi. Shu bilan birga, mexanik yurak yordamchi vositalari yurak faoliyatini vaqtincha qo‘llab-quvvatlash orqali og‘ir bemorlarning hayotini saqlab qolmoqda.

Kelajakda yurak jarrohligida regenerativ tibbiyot, stam hujayra texnologiyalari, gen muhandisligi va 3D bioprinting usullari yurak to‘qimalarini qayta tiklash imkonini beradi. Biroq bu texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishda kadrlar yetishmasligi, texnik vositalarning qimmatliligi va ilmiy-tajriba bazasining cheklanganligi kabi muammolar mavjud. O‘zbekiston sharoitida bu muammolarni hal qilish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy klinik markazlarni jihozlash va yosh mutaxassislarni tayyorlash dolzarb vazifa hisoblanadi. Umuman olganda, yurak jarrohligida zamonaviy usullar inson

hayotini saqlab qolish, hayot sifatini yaxshilash va yurak kasalliklarini davolash samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Weymann A. et al. Minimally Invasive Direct Coronary Artery Bypass Grafting. J. Clin. Med. Germany, 2024.
2. Lee S.H. Genetic Engineering and Regenerative Cardiology. Nat. Biotechnol., USA, 2024
3. Görtzen D.Q., Akca. Review of Nomenclature in Minimally Invasive CABG. Thorac. Surg. Germany, 2025.
4. Karimov J.H., Loforte A. Modern Methods in Heart Surgery. Front. Cardiovasc. Med., 2024.
5. Sazzad F. Personalized Prosthesis in Heart Surgery. J. Pers. Med. Switszerland, 2023.
6. Recent Advances in Cardiac Surgery Techniques. PubMed, USA, 2024.
7. Zhang L., Chen Y. Artificial Intelligence in Cardiac Surgery Planning. J. Med. England, Robot, 2024.
8. Patel R., Singh K. 3D Printing and Bioprinting in Cardiovascular Medicine. Heart Surg. Rev., England, 2023.
9. Yamashita M. Telemedicine Applications in Postoperative Cardiac Care. Int. J. Telemed., Japan, 2024.
10. Ivanov V., Bekmurodov A. Innovations in Cardiovascular Surgery Education. Eur. Heart J., Germany, 2025.

MUNDARIJA

1	Parazitar kasalliklar. Gelmintozlar "Gijja kasalligi" **Isroilova Gulmira Davlatnazar qizi Yuldasheva Dildora Uktamovna**	**4**
2	Gelmintoz kasalligining maktab yoshdagi bolalalarda klinin kechishining xususiyatlari **Isroilova Gulmira Davlatnazar qizi Yuldasheva Dildora Uktamovna**	**14**
3	YURAK JARROHLIGIDA YANGI INNAVATSION USULLARNI QO‘LLASH **Abdurasulova Y.Sh., Rahmatov B.Sh., Худайберганова Н.Х.**	**16**